
УДК 092+81'16 Клименко

Євгенія Карпіловська

Інститут української мови НАН України, м. Київ

ІСТОРІЯ НАУКИ КРІЗЬ ЖИТТЄПИС УЧЕНОГО: НІНА ФЕДОРІВНА КЛИМЕНКО (22.10.1939 – 30.08.2018)

Життєвий і науковий шлях Н.Ф. Клименко беззастережно доводить вічну Істину: наука не безлика, її уособлюють яскраві особистості, ідеї, доробок і приклад яких є дороговказом та наснагою для сучасників і нащадків. Саме такі постаті сприяють збереженню в сучасному українському суспільстві високого авторитету академічної науки, творять її позитивний образ у світовій науковій та освітянській

спільноті. Осмислення наукової спадщини яскравих постатей у науці дає змогу збагнути логіку розвитку тих наукових дисциплін і напрямків знання, яким вони віддали свій талант дослідника, запал патріота, серце й розум громадянина. Нині, оглядаючи столітній шлях української академічної науки, ми знову переконуємося в тому, що історія ідей без історії доль тих, хто їх творив, плекав і втілював, неможлива.

Ніна Федорівна залишила неповторний слід в багатьох галузях не лише академічної лінгвоукраїністики, а й загалом в українській гуманітаристиці, у науковому житті України другої половини ХХ — перших десятиліть ХХІ ст. Однак найвагомішими для сучасного українського суспільства та академічної науки як її невіддільного складника є здобутки

© Є.А. КАРПІЛОВСЬКА, 2018

Н.Ф. Клименко в дослідженні української мови в широкому контексті інших слов'янських і неслов'янських мов. Саме цей розмаїтий та оригінальний її доробок високо оцінила Національна академія наук України, обравши Ніну Федорівну Клименко в 2006 р. членом-кореспондентом НАН України зі спеціальності «мовознавство».

54 роки свого життя Ніна Федорівна віддала дослідженню української мови. Вони були насичені невтомною вдумливою працею над словом, джерелами й способами його творення, чинниками його змін та усталення в мові. Словотвір і морфеміка впродовж усього життя залишалися улюбленими об'єктами її наукової творчості. Її праці, від перших публікацій 60-х — 70-х років минулого століття «Про закономірності сполучуваності афіксів сучасної української літературної мови», «Про невикористані можливості словотвору української мови», «Розмежування лексичних омонімів за допомогою словотворчих засобів» й до останніх статей і доповідей на міжнародних наукових форумах «Основоскладання у процесах номінації сучасних східнослов'янських мов (у зіставленні з німецькою та новогрецькою)», «Базові концепти мови та дериваційний потенціал належних їм слів», не тільки розвинули ідеї фундатора школи української дериватології І.І. Ковалика, а й органічно пов'язали проблеми словотвору і морфеміки з теорією номінації, лінгвосоціотикою, когнітивною та комунікативною лінгвістикою, психо- і соціолінгвістикою в рамках сучасної антропоцентричної, діяльнісної, етнокультурної наукової парадигми. Н.Ф. Клименко, творчо засвоюючи нові ідеї й наукові концепції, опробовуючи нові підходи до аналізу мовних фактів, залишалася вірною системно-структурному напрямку вивчення мови, поглиблювала й розвивала теоретико-процедурний апарат структурної і математичної лінгвістики. Завдяки цьому її наукові здобутки складають потужну фактичну й теоретико-методологічну основу дериваційної і морфемної граматики сучасної української мови, а також зіставно-типологічних досліджень української мови в колі інших мов Європи.

Дослідницьку теоретичну працю Н.Ф. Клименко органічно поєднувала з викладанням у вишах і вихованням нових поколінь українських філологів, з активною участю в громадському житті України, Славії загалом, Греції, з розв'язанням важливих суспільних завдань і обстоюванням державного статусу української мови в усіх сферах життя нашого суспільства. Її діяльність завжди відзначалася відданістю ідеалам справжньої, високої Науки, незмінною відкритістю до нових її напрямів і проблем, методів здобуття наукового знання, принциповістю й безкомпромісністю в дотриманні високих вимог до якості наукової праці, норм етики й моралі наукового життя. Ці життєві засади й настанови заклали виховання в сім'ї, а також у школі та університеті. Їх зміцнило й поглибило наукове академічне середовище.

Ніна Федорівна Клименко народилася 22 жовтня 1939 р. в Черкасах у робітничій сім'ї Федора Даниловича і Мотрі Нечипорівни Клименків.

У цій трудовій сім'ї було троє дітей, крім Ніни, середньої, була ще старша сестра Валентина й молодша Тетяна. 1956 року Ніна Клименко закінчила із золотою медаллю середню школу № 1 у Черкасах і вступила на відділення російської мови та літератури філологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (нині — національного університету імені Тараса Шевченка). Вона, як і багато інших хлопців та дівчат з міст і сіл усєї України, які вчилися тоді в Київському університеті, не лише жадібно всотувала знання, а й знайомилася зі скарбами української й світової культури, що їх щедро відкривали для студентської молоді музеї та театри столиці. З цього покоління обдарованої, спраглої до життя молоді, яка пережила війну і вміла цінувати кожну хвилину мирного життя, виросло чимало видатних науковців та діячів української культури, якими нині пишається Україна, яких знають і шанують далеко за її межами. Ніна Федорівна Клименко в цій славній когорті учених, письменників, митців другої половини ХХ століття посідає своє гідне місце.

1958 рік став початком нового важливого етапу в її житті, початком її формування не лише як авторитетного філолога-україніста, а й все-світньо відомого сьогодні вченого-еллініста. Вона почала вивчати новогрецьку мову під керівництвом А.О. Білецького і Т.М. Чернишової. Через 40 років, у 1999 р., вона разом з іншим відданим учнем А.О. Білецького і Т.М. Чернишової — професором О.Д. Пономаревим — здійснила заповітну мрію своїх учителів, заснувавши в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка першу в Україні кафедру елліністики. Відтоді і до останніх днів життя в науковій і освітянській діяльності Н.Ф. Клименко тісно сплелися й збагачували один одного два улюблені об'єкти дослідження — рідна українська мова і новогрецька мова, яка стала рідною.

Ніна Федорівна завжди підкреслювала, що А.О. Білецький і Т.М. Чернишова зіграли особливу роль у становленні її як особистості й науковця. Це були не тільки викладачі, куратори, наставники, вони стали для неї проводирями в надзвичайно принадний світ витонченої культури, науки, ерудиції, високого професіоналізму й непохитної відданості обраній справі та духовним ідеалам. Ставлення Ніни Федорівни до своїх учителів — приклад високої етики стосунків між учнем та вчителем, взірць відданості учениці своїм наставникам і гідного продовження їхньої справи.

Після закінчення університету в 1961 р. Н.Ф. Клименко розпочала свій трудовий шлях в Українському товаристві дружби та культурних зв'язків із зарубіжними країнами в Києві. Тут неабияк прислужилися не лише її добре знання новогрецької та німецької мов, а й досвід гідперекладача. На різних посадах — відповідального секретаря Українського відділення Товариства радянсько-німецької дружби і культурних зв'язків, старшого референта — Ніна Федорівна пропрацювала в Товаристві до жовтня 1964 р.

1964 р. в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні (тоді АН УРСР) було оголошено перший набір до аспірантури з нової спеціальності 10.02.21 — структурна, прикладна та математична лінгвістика. Першими аспірантами стали Н.Ф. Клименко і Л.А. Алексієнко. Кандидатську дисертацію Ніна Федорівна готувала під керівництвом професора В.С. Перебийніс. У 1967 р. після закінчення аспірантури Н.Ф. Клименко почала працювати в Інституті мовознавства на посаді молодшого наукового співробітника відділу теорії мови та структурно-математичної лінгвістики, а з 1 листопада 1968 р. — молодшого наукового співробітника новоствореного відділу структурно-математичної лінгвістики. У цьому відділі Ніна Федорівна працювала до останнього дня свого життя, з ним пов'язані основні етапи її наукового зростання, визначальні події в науковому житті та непересічні здобутки на ниві українського мовознавства. Її наукова діяльність відобразила розвиток структурної та математичної лінгвістики в українській академічній науці.

1969 р. світ побачив пробний зошит «Частотного словника сучасної української художньої прози», який Ніна Федорівна готувала разом з іншими співробітниками відділу під керівництвом В.С. Перебийніс. Цей новий для української лексикографії тип словника в двох томах вийшов друком у 1981 р. Він подав статистичну модель функціонування лексичної, граматичної, словотвірної, стилістичної систем української мови в прозових художніх творах українських письменників — майстрів слова ХХ ст. Ця праця творчо втілила ідеї, викладені 1967 р. в колективній монографії «Статистичні параметри стилів», яку співробітники відділу підготували під керівництвом В.С. Перебийніс разом з викладачами українських вишів.

1970 р. Н.Ф. Клименко успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Система афіксального словотворення сучасної української мови», за матеріалами якої 1973 р. в академічному видавництві «Наукова думка» вийшла друком однойменна монографія. У ній авторка ґрунтовно описала склад українських афіксів — префіксів і суфіксів, їхні позиційні та комбінаторні властивості в різних типах структур слів повнозначних частин мови, яким властиве розгалужене словотворення — іменників, дієслів, прикметників і прислівників. Здійснене дослідження дало їй змогу сформулювати важливі закономірності морфемної і словотвірної будови сучасного українського слова, за допомогою популярної в той час аплікативної породжувальної моделі С.К. Шаумяна змодельювати в цілому словотвірний потенціал українського афіксального словотворення.

Цей період також позначений участю Ніни Федорівни, вже визнаного фахівця з морфеміки, словотворення та морфології сучасної української мови, у створенні авторитетних колективних праць Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, які істотно теоретично поглибили й доповнили важливим фактичним матеріалом 5-томну академічну граматику «Сучасна українська літературна мова». Колектив Інституту мовознавства видавав цю фундаментальну працю за редакцією академіка І.К. Білодіда протягом 1969 — 1973 рр. У 1975 р. як підсумок даль-

шого вивчення проблематики, опрацьованої в томі «Морфологія» (К., 1969) цієї академічної граматики, із зосередженням уваги на дискусійних і малодосліджених явищах, було видано колективну монографію «Морфологічна будова сучасної української мови». У її створенні, крім Н.Ф. Клименко, взяли участь А.П. Грищенко, Н.М. Сологуб, Г.М. Гнатюк, Г.Х. Щербатюк, О.Ф. Пінчук, А.В. Лагутіна. Редактором монографії був М.А. Жовтобрюх. Перу Ніни Федорівни в ній належить розділ «Морфологічна будова композитів».

1979 р. колектив співробітників відділу структурно-математичної лінгвістики на чолі з М.М. Пешак видав монографію «Морфемна структура слова». Ніна Федорівна написала для неї розділи: «Способи класифікації словозмінних парадигм», «Сполучуваність ознак змінних прикметників у межах слова», «Структурні властивості словозмінних основ прикметників». Моделі української словозміни, подані в цій праці, згодом лягли в основу алгоритмів і програм аналізу та синтезу українських слів за допомогою комп'ютера. Вони увійшли до складу системи автоматичного морфологічного аналізу українського тексту, створеної у 80-х роках минулого століття співробітниками відділу структурно-математичної лінгвістики Т.О. Грязнухіною, Л.В. Орловою, Н.П. Дарчук, В.І. Критською, Т.К. Пузиревою, програмістами Т.І. Недозим, Л.Г. Братищенко, Г.В. Колономим і В.М. Сорокіним. У 90-х роках ХХ ст. її було реалізовано в автоматичному редакторі українського тексту РУТА й автоматичному двомовному (українсько-російському та російсько-українському) перекладачі ПЛАЙ, добре відомих усім користувачам українського офісу в складі операційної системи WINDOWS.

Цього ж 1979 р. світ побачила ще одна колективна праця науковців Інституту мовознавства, в якій Н.Ф. Клименко взяла активну участь. Праця, яка на багато років визначила напрямки досліджень у галузі теорії і практики сучасної української дериватології — «Словотвір сучасної української літературної мови», книжка, що не увійшла до добре відомого всім, хто працює з українською мовою в Україні і поза нею, 5-томника академічної граматики «Сучасна українська літературна мова», проте фактично завершила це авторитетне видання. Для неї дослідниця написала розділ про способи творення складних слів — «Словоскладання. Абревіація». На розмаїтому мовному матеріалі, застосувавши методи структурного аналізу мови та моделювання мовних об'єктів, вона розробила струнку і водночас всеохопну класифікацію кількакореневих слів за їхньою частиномовною належністю, способами творення, типами словосполук, з якими вони співвідносяться, формально-семантичною будовою, властивою композитам, юкстапозитам та абревіатурам. Цей розділ заклав основу для ґрунтовного дослідження складних українських слів з використанням новітніх методів структурної та математичної лінгвістики — компонентного й трансформаційного аналізу, лінгвістичного моделювання і прогнозування, дефініційного методу й методу перифразування. Результатом поглибленого вивчення різних типів складних слів

в українській мові стала монографія Ніни Федорівни «Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові», опублікована 1984 р. У 1985 р. за її матеріалами Н.Ф. Клименко захистила однойменну докторську дисертацію. У цій етапній для української дериватології праці дослідниця переконливо обґрунтувала висновок про те, що в творенні складних слів яскраво виявляє себе типологічна риса номінації української мови як мови флективної — провідна роль у ній синтетизму, творення однослівних позначень.

Кінець 70 — початок 80-х років минулого століття в українському мовознавстві, як і у світовому мовознавстві в цілому, ознаменований активним обговоренням проблем комп'ютеризації лінгвістичних досліджень, намаганням виробити єдиний підхід до формування фондів національних мов, що мають слугувати фактографічною та процедурною основою для їхнього наукового вивчення. Результатом цих дискусій і наполегливих наукових пошуків стали новаторські колективні монографії, створені у відділі структурно-математичної лінгвістики під керівництвом М.М. Пешак: «Формалізовані основи семантичної класифікації лексики» (К., 1982), «Лексична семантика в системі «людина-машина» (К., 1986) та «Український семантичний словник: Проспект» (К., 1990, рос. мовою), одним із провідних авторів яких виступила Н.Ф. Клименко. У цих дослідженнях вона зосередила увагу на пошуках способів і засобів моделювання взаємовідношень між різними підсистемами мови, взаємозв'язків лексичної і словотвірної семантики слів різної формальної будови й частиномовної належності параметрів систематизації слів за ознаками їхньої форми. Дослідниця спрямовувала свої зусилля на вдосконалення метамов словників різних типів, на створення формальних моделей семантики одиниць різних рівнів системи мови, з різними прагматичними функціями в тексті, а також на випрацювання концепцій словників, які на той час були відсутні в українській лексикографії. Результати цієї теоретико-методологічної праці Н.Ф. Клименко, її колеґ та учнів стали підґрунтям для укладання не лише низки комп'ютерних словників української мови — перших ластівок української комп'ютерної лексикографії, а й розроблення модулів морфологічного, синтаксичного та логіко-семантичного аналізу в системах автоматичного опрацювання українськомовних текстів, у технологіях формування й використання корпусів української мови.

У 1986 р. Н.Ф. Клименко очолила відділ структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні тоді ще АН УРСР і керувала ним до 2004 р. До останнього дня свого життя вона плідно працювала на посаді провідного наукового співробітника цього відділу вже в складі Інституту української мови НАН України. З 1988 р. під її керівництвом група співробітників відділу, до складу якої входили Л.І. Комарова, Є.А. Карпіловська, Н.В. Сніжко, Т.В. Іванова, Т.І. Недозим, розпочала нову планову тему «Автоматизація досліджень з морфології сучасної української мови». Це стало початком багаторічного вивчення, за допомо-

гою комп'ютера, морфемної та словотвірної підсистем сучасної української мови, створення українських електронних словників нового типу. Одним із провідних завдань цього колективу дослідників стало формування генерального реєстру українських слів у складі комп'ютерного морфемно-словотвірного фонду української мови у відділі структурно-математичної лінгвістики Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України (у 2011 р. за рішенням Президії НАН України відділ було переведено до Інституту української мови, де й міститься нині цей фонд уже в істотно доповненій та оновленій версії). Згаданий реєстр охоплює відомості про морфемну будову, семантичні, формальні й функціональні (частотні, позиційні, комбінаторні) характеристики понад 170 тис. українських слів. На його основі за допомогою комп'ютера було укладено новий для української і в цілому слов'янської лексикографії частотно-валентний «Словник афіксальних морфем української мови», в якому всебічно описано 817 українських афіксів: 145 префіксів і 672 суфікси. Ніна Федорівна стала ідейною натхненницею укладення цього словника, разом з програмісткою Т.І. Недозим підготувала його префіксальну частину. У ній вона, за формальними ознаками префіксів, їхньою комбінаторною потужністю та здатністю до вираження різних граматичних значень, розробила й реалізувала алгоритм зведення варіантів префіксів до морфемі-інваріанта, визначила домінанти таких префіксальних рядів за кількісними показниками їхнього вживання у 130 тис. простих (з одним коренем) слів фактичної бази словника.

Попри всі особисті й суспільні проблеми непростих 90-х років минулого століття, Ніна Федорівна Клименко невпинно працювала. Спектр тем її публікацій тих років красномовно засвідчує широту її наукових пошуків, зацікавлень, неослабну жадобу пізнання мови та постійний рух до нових дослідницьких обривів. 1991 р. у видавництві «Радянська школа» виходить книжка Н.Ф. Клименко для молоді «Як народжується слово», написана цікаво, жваво, дотепно, на величезному фактичному матеріалі. 2017 р. її в оновленому й доповненому вигляді ошатно перевидало видавництво «Академперіодика». 1993 р. — разом із І.Р. Вихованцем і Є.А. Карпіловською, за редакцією В.М. Русанівського, вона видає розширений курс самовчителя для російськомовних читачів «Вивчаємо українську мову», в якому пише розділ «Складні випадки словотворення». 1998 р. світ побачили одразу дві праці Ніни Федорівни, адресовані викладачам і студентам-україністам: підручник «Основи морфеміки сучасної української мови» (перевиданий 2000 р.) та посібник «Словотвірна морфеміка сучасної української літературної мови», підготовлений разом із Є.А. Карпіловською. Цього ж року завдяки фінансовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень Міністерства науки України вдалося нарешті опублікувати «Словник афіксальних морфем української мови», укладений за допомогою комп'ютера ще 1991 р.

Початок XXI ст. для українського мовознавства відзначений подією особливої ваги. 2000 р. побачила світ перша в історії мовознавства енцик-

лопедія «Українська мова», роботу над якою було розпочато ще на початку 80-х років ХХ ст. На вихід цієї праці культурна українська громада чекала майже 10 років. Ніні Федорівні у ній належать близько 130 персоналій і статей із проблем словотворення та морфеміки української мови. На сьогодні вийшли друком вже друге (2004 р.) і третє (2007 р.) видання цієї енциклопедії, кожне з яких істотно доповнено новими важливими статтями з актуальних проблем українського мовознавства та новим цікавим ілюстративним матеріалом, новою науковою літературою.

Підсумком численних виступів і публікацій дослідниці 2000 — 2007 рр. з проблем української неології, а також виконання під її керівництвом протягом 2001 — 2005 рр. планової теми відділу структурно-математичної лінгвістики «Динамічні процеси в лексиці та словотворенні сучасної української мови», став розділ Н.Ф. Клименко «Роль словотворення у сучасній українській номінації» у виданій 2008 р. (за її редакцією) разом з її ученицями Є.А. Карпіловською та Л.П. Кислюк монографії «Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі». Цю новаторську працю, виконану під керівництвом Ніни Федорівни та за її активної участі, високо оцінили колеги не лише в Україні, а й за кордоном. У докладній рецензії, опублікованій 2009 р. в авторитетному польському журналі «Славістичний щорічник» («Rocznik Slawistyczny») відома дослідниця польського словотвору К. Вашакова особливо відзначила запропонований у цьому дослідженні концептуальний та процедурний апарат аналізу різних типів мовних інновацій. На її думку, монографія збагатила слов'янську неологію не лише узагальнювальними спостереженнями та висновками, а й докладними відомостями про зміни в лексиконі сучасної української мови, які могли з'явитися лише в праці, присвяченій окремії мові.

У вересні цього ж року з доповіддю «Диференційні та інтеграційні процеси в лексиці і словотворенні сучасної української мови» у рамках програми XIV Міжнародного з'їзду славістів в Охридї (Македонія) вона виступила на засіданні тематичного блоку «Динаміка та стабільність лексичних і словотвірних систем слов'янських мов».

До програми з'їзду цей тематичний блок було включено за поданням Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славістів. Активна участь Ніни Федорівни в її роботі упродовж 2004 — 2018 рр. — не лише окрема яскрава сторінка її особистої біографії, а й важливий етап в інтегруванні здобутків української академічної дериватології, морфеміки, зіставного та контрастивного мовознавства в загальнослов'янський науковий контекст. За ці роки в томах наукових праць Комісії Ніна Федорівна опублікувала 12 статей з різних актуальних проблем сучасного слов'янського словотворення. У центрі її уваги незмінно перебувала українська мова, тенденції її розвитку та функціонування в зіставленні з іншими слов'янськими мовами, а також з німецькою та новогрецькою мовами, які вона досконало знала. Особливу її увагу привертала роль словотворення у мисленнєвій діяльності людини, специфіка національ-

номовної категоризації світу. Її ґрунтовні новаторські дослідження, присвячені категоріям часу і простору, кількості та демінутивності, завдяки зіставленню з іншими мовами відкрили важливі механізми українського мовомислення, уявили самобутні риси української номінації, «ословлення» загальнолюдських понять.

У 2011 р. вчені України та колеги за кордоном святкували 100-річчя від дня народження А.О. Білецького. 2013 р. так само урочисто українські науковці, освітяни та їхні колеги в Греції, на Кіпрі й в інших країнах, відзначили 85-річчя від дня народження дружини А.О. Білецького, блискучої дослідниці-елліністки, перекладачки і педагога Т.М. Чернишової. Разом зі своїми учнями Є.А. Карпіловською та А.О. Савенком Ніна Федорівна підготувала до друку ошатні томи вибраних праць своїх незабутніх Учителів. Вони вийшли друком, відповідно, у 2012 та 2013 рр. в Києві у Видавничому домі Дмитра Бураго за фінансової підтримки Посольства Греції в Україні. Оприлюднення наукової спадщини своїх Учителів, їхню активну присутність у сучасному духовному житті українського суспільства, Н.Ф. Клименко вважала надзвичайно важливими для підтримання тягlosti культурної традиції нашого народу, для розвитку ідей і концепцій української науки. Їй була дуже близька ідея нерозривності пізнання, постійного звернення до його національних і світових джерел, що втілена у гаслі наших неокласиків «Ad fontes!».

Свідченням високої оцінки здобутків Н.Ф. Клименко на різних ділянках української науки й освіти стали високі нагороди України та Греції. Президія НАН України у 2009 р. нагородила її відзнакою Національної академії наук України «За наукові досягнення», а Салоніцький університет імені Аристотеля увінчав її золотим вінком за внесок у викладання новогрецької мови і пропаганду грецької культури в Україні. 2013 р. Грецька Республіка за визначні заслуги в розвитку духовних і культурних зв'язків між Україною й Грецією та за виняткові досягнення і відданість Грецькій Освіті, нагородила Н.Ф. Клименко високою урядовою нагородою — Орденем Добродієвності (Τάγμα της Ευλοΐας). Цим орденем Греція нагороджує лише жінок, своїх громадянок та іноземок, за заслуги перед Грецією та внесок у розвиток грецького суспільства і культури.

В останнє десятиліття світ побачила низка праць, важливих для наукового вивчення української мови, здійснених під керівництвом Н.Ф. Клименко або за її участі. 2011 р. вийшов друком перший в українській лексикографії «Грамотичний словник сучасної української літературної мови. Словозміна». Його уклав колектив співробітників відділу структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України в складі В.І. Критської (керівник), Т.І. Недозим, Л.В. Орлової, Т.К. Пуздиревої та Ю.В. Романюк. Н.Ф. Клименко здійснила наукове редагування цієї новаторської фундаментальної праці, яка вперше подала всебічний опис моделей відмінювання слів різних частин мови, правила граматики українського формотворення.

2017 р. у серії Інституту української мови «Студії з українського мовознавства» видано дві важливі пісумкові праці Н.Ф. Клименко — її індивідуальну монографію «Українська біологічна термінологія кінця ХХ — початку ХХІ ст.» й розділ «Детермінування та термінування лексики в сучасній українській мові» у колективній монографії «Вплив суспільних змін на розвиток української мови». Прикметну рису цих досліджень становить пильна увага авторки до підстав і способів систематизації мовних фактів у свідомості сучасного українця — фахівця у певній галузі наукового знання і звичайного носія мови, шляхів втілення у слові, словосполучці, висловленні найтонших, найпримхливіших поворотів і відтінків думки, знань людини про саму себе, суспільство, фізичний і духовний світ. Невипадково її так приваблювали філософія, соціальна педагогіка, біологія, інформатика. До актуальної проблеми відновлення національної самобутності українського словотворення, зокрема термінотворення, Н.Ф. Клименко незмінно підходила з позицій логіки внутрішньої організації системи сучасної української мови, її структури, утім, розглядаючи їх у широкому суспільно-культурному, когнітивному та комунікативному контексті, у контактах з іншими давніми і новими мовами.

Три останні роки життя дослідниця самовіддано й напружено працювала в складі робочої групи, яка готувала проект нової редакції «Українського правопису». Наука ніколи не була для Ніни Федорівни Клименко заняттям кабінетним, відстороненим від нагальних потреб і запитів суспільства. Вона і в справі вдосконалення українського правопису, повернення йому національного «обличчя», попри те, що Національна академія наук України не ввела її, члена-кореспондента зі спеціальності «мовознавство», до складу Національної правописної комісії, відгукнулася на заклик колег і потужно долучилася до розв'язання складних правописних проблем. Цим вчинком Ніна Федорівна знову довела, що для неї незмінно важливими й цікавими були справа, Наука, а не довколанаукова метушня. Разом із тим вона не жаліла себе, коли ця метушня намагалася підмінити собою справжню науку і науковців.

30 серпня 2018 року невблаганна хвороба, з якою Ніна Федорівна мужньо боролася впродовж багатьох років, на 79-му році перепинила плин її земного життя. Однак з нами світла пам'ять про неї, шляхетну і мужню людину, талановиту дослідницю, яка була непохитно віддана рідній землі, її мові й культурі, невтомно та плідно працювала для їхнього розвитку й процвітання. З нами її праці, учні, послідовники й однопідумці. Наш обов'язок не лише зберегти наукову спадщину Ніни Федорівни Клименко, а й осмислити та розвинути її ідеї, продовжити справу вивчення системи та структури української мови, для якої вона так багато зробила, відповідати в науці і повсякденному житті її мудрому заповіту — жити й працювати по совісті, шанувати людей, берегти і захищати один одного, свою справу, плекати рідну мову та культуру, традиції академічної Науки.

Статтю отримано 24.09.2018

Ievgeniia Karpilovska

Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

THE HISTORY OF SCIENCE THROUGH THE BIOGRAPHY OF SCIENTIST:
NINA FEDORIVNA KLYMENKO (22.10.1939 — 30.08.2018)

The article is devoted to the memory of Nina Fedorivna Klymenko, a prominent Ukrainian linguist, correspondent member of the National Academy of Sciences of Ukraine. Her life and scientific path are significant for the development of Ukrainian academic structural and mathematical linguistics, derivatology and morphemics, comparative-typological and contrastive linguistics. The scientific heritage of the researcher over 54 years of her scientific activity shows the logic of development of these areas of scientific knowledge in Ukraine as well as on the material of the Ukrainian language in comparison with other Slavic and non-Slavic languages. They demonstrate the development of many her ideas, the results of analysis of language data which enriched the theoretical, methodological and procedural apparatus of these sciences not only in Ukraine, but also abroad.

Keywords: *history of science, structural linguistics, mathematical linguistics, derivatology, morphemics, terminology.*